

ritverhaal

bezwaren
den boom
slang en
ijn wegge-

en minder
neening is,
is verstand
heeft,
node geen

us in alle
Generale
ter dat de
e vergade
beziinnen,
meent, dat
spontantie
de bespre-
moeten af-
ste plaats
n houding
en ander
ehoudt, tot
ig;
het sub 1
can voegen
de bekende
nomen, en
n aan wat

or de J. C.
de de uit-
wijl zij niet
overigens
n
t
eft voldaan
roken vor-

enen meer
handelen."

over de
zich een

woorden:
het sub
thehoud
lissing,
ende bij
3 geno-
t grond-
deze zal

er Synode
leelen, dat
en ernstig
woord van
shelderd of
chtig uit-
aard zullen
ter voor-

en naar
inzake
t Gen. 2
dit, dat de
ler Synode
ghedshalve
deze ook
wat hij
ig, door de
uikt).

Brussaard
chtig van

id kon ma-
ig genomen

dit inhoud.

noemde be-
n van wat

chuiten.

ankelijk bij

spraken der

des goeds

ten, en den

dschap ken-

hen de Sy-

het aan-

en.

waren over-

igen minder

principe van het kerkrecht raakt. Men kan het wel aan den tijd overlaten dit bezwaar te vervluchten. Immers, het heeft de geschiedenis onzer Gereformeerde Kerken tegenover zich.

Het ernstigste is misschien nog, dat Ds Brussaard als zijn meening uit, dat de uitspraak der Synode geen centrale waarheid betreft. Inderdaad toch is dit wel het geval. Het ging om het Schriftgezag! En als gevolg daarvan de vraag of onze kerken zouden worden opengezet voor leervrijheid of niet. Het moet betreurd, dat Ds Brussaard dit tot op heden nog niet doorziet.

Maar, waar hij zelf op die punten zuiver staat, waar hij van een disputabel stellen of zoo iets niet wil weten, daar kan het feit, dat zijn oog niet zoo scherp ziet als de Synode, geen motief zijn, om met zijn verklaring geen genoegen te nemen.

Daarbij komt nog, dat hij zelf verklaart „zich bij een en ander neer te leggen“.

Ook het recht, dat hij zich voorbehoudt, tot het indienen van een voorstel tot hereeniging, kan hem kwalijk worden ontzegd.

Dat recht heeft iedereen.

Het behoefde niet te worden bedongen.

Het spreekt vanzelf.

Wij zijn er hartelijk mee ingenomen, dat althans deze zaak uit de voeten is.

Reeds lazen wij in een blad het woord „compromis“ in verband met de verklaring van Ds Brussaard.

Maar daarvan is in de eerste verte geen sprake. Ds Brussaard heeft zich zonder enig voorbehoud gevoegd naar de beslissing der Synode.

De tegenstelling tusschen Dr Geelkerken en Ds Brussaard springt in het oog.

De verklaring, welke Dr Geelkerken niet wilde ondertekenen, heeft Ds Brussaard mutatis mutandis eigener beweging afgelegd.

Na de vele teleurstellende kerkelijke processen, is de afloop van deze zaak een verkwikking.

— Hoop op hereeniging?

Op dezelfde classicale vergadering deed Ds Brussaard het volgende voorstel:

„De classis besluit aan de Particuliere Synode te verzoeken bij de Generale Synode van 1927 het voorstel te doen tot het benoemen van een commissie, die op de basis der gevoerde correspondentie Brussaard—Ridderbos alsnog door samenspreking met de bezwaarde en geschorste of afgezette broeders, bestaande misverstanden zoekt uit den weg te ruimen om zoo mogelijk langs dezen weg tot herstel der diep-betreurenswaardige breuk te komen.“

Begrijpelijkwijze werd dit voorstel niet aanstonds in behandeling genomen.

Het mooie er in is, dat de hoop op hereeniging het geeft.

In het algemeen moet die hoop bij ons allen leven.

En dan niet slechts de hoop op hereeniging met hen, die pas van ons heengingen, maar op hereeniging met en vereeniging van alle Gereformeerden.

Geeft men zich echter rekenschap van den grond voor die hoop, dan denken wij er wel een beetje anders over dan Ds Brussaard.

Hij schijnt te meenen, dat de korrespondentie tusschen Prof. Ridderbos en hem een basis voor hereeniging zou kunnen zijn.

Wij kunnen tot onzen spijt dit gevoelen niet deelen.

In deze wordt de bedoelde korrespondentie door hem wel wat overschat.

Heeft hij ergens in de schismatieke pers gelezen, dat men in die korrespondentie een nieuw licht of een nieuw lichtpunt zag?

De bezwaren bij hen, die van ons scheidden, zijn van geheel anderen aard dan die van Ds Brussaard.

Wijl Ds Brussaard dit verschil niet onderkent, is hij te optimistisch gestemd.

Er zou heel wat bij de schismatieke broeders moeten veranderen, heel wat teruggenomen moeten worden, eer het tot hereeniging zou kunnen komen.

Een kompromis begeeren wij tot geen prijs.

Tenzij zij ons uit Gods Woord kunnen overtuigen, dat wij dwalen, moeten onze kerken op haar standpunt blijven staan.

Alleen in den weg van overtuiging is hereeniging mogelijk.

En heeft de Synode niet reeds alles in het werk gesteld om te overtuigen?

Onze kerken zullen zeker niet nalaten daarmee door te gaan.

Of dit echter kan geschieden op de wijze, welke Ds Brussaard bepleit, is een andere vraag, waarover wij ons op dit oogenblik nog niet uitlaten.

— Nederlandsche Gereformeerde Kerken?

Hier en daar zagen wij de schismatieke gemeenten benoemd als Nederlandsche Gereformeerde Kerken.

Maar nergens vonden wij nog den officiële naam van dien naam.

Zoodra die gezeven wordt, laten wij onmiddellijk onze aanduiding van „schismatiek“ varen.

Niet omdat wij met dat laatste woord iets krenkends bedoelen.

Het is ontleend aan de officiële kerkelijke taal. Maar omdat wij gaarne iemand noemen, zooals hij genoemd wil wezen.

— Acta der voortgezette Synode.

Thans zijn ook de Acta der Voortgezette Synode verschenen.

Niet alleen vindt men hier ingezonden stukken, die nooit in eenig blad werden gepubliceerd, maar men heeft hier ook alle rapporten bijeen.

Men krijgt er zoo eenig idee van, hoe hard er op de Synode is gewerkt.

Met de vorige Acta vertegenwoordigen deze een schat, welke in de toekomst steeds grooter historische waarde zal krijgen.

Wat ons in deze Acta trof is het sober gebruik van hoofdstukken.

De Synode komt als synode, de Gereformeerde Kerken als gereformeerde kerken te voorschijn.

Moet dit soms dienen om zoowel onze Kerken als haar Synode te bewaren bij de nederigheid?

— Afgedaan.

Op onze vraag aan Mr Knibbe, waar wij hadden beweerd, dat de Synode nooit een „persoonlijk aanvaarden“ mocht eischen, ontvingen wij van hem een ingezonden stuk, waarin hij ook een andere zaak ter sprake brengt en dat hij onverkort opgenomen wenscht te zien.

Tot onzen spijt kunnen wij ook voor hem van onzen regel om geen ingezonden stukken over deze materie te plaatsen, niet afwijken.

Wel hopen wij op dat andere punt evenals op vorige vragen, welke hij ons stelde, een volgend maal te antwoorden.

Nu bepalen wij ons tot het punt in kwestie.

Wat hij dienaangaande schrijft, willen wij letterlijk overnemen. Het is van dezen inhoud:

„Wat overigens Uwe opmerking betreft, dat nooit door U is beweerd, dat het „persoonlijk aanvaarden“ van de zintuiglijke waarneembaarheid der beide Paradijsboomen meer was dan de Synode mocht eischen, hebt U volkomen gelijk. Het blad stond, toen ik mijne bewering neerschreef, niet meer tot mijne beschikking, terwijl ik het niet, overeenkomstig mijn bedoeling, tijdig kon bemachtigen, om wat ik uit mijn herinnering neerschreef, te controleren. Het spijt mij, dat de bewuste zinsnode des ondanks is blijven staan. Ik meende overigens, nadat ik mijn vergissing bemerkte had, in het stuk zooals het achtensvolgens in „Woord en Geest“ werd gepubliceerd, geen veranderingen meer te mogen aanbrengen. Aan de Redactie van „Woord en Geest“ zal ik echter verzoeken dit stuk op te nemen.“

U zult hopelijk mijne betuigingen van leedwezen voor deze vergissing wel willen aanvaarden.“

Natuurlijk nemen wij met deze ridderlijke bekentenis gaarne genoegen.

Daarmee is deze zaak voor ons afgedaan.

HEPP.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Jes. 40:22a en Job 26:7b.

S. te O. P. schreef met het volgende:

In „De Reformatie“ van 8 Oct. wordt gesproken over het Antieke of te wel het Bijbelsche Wereldbeeld.

Nu heb ik in de Christ. Encyclop. Deel II, bij „Heelal“, ook van het Bijbelsche wereldbeeld gelezen, en hetgeen Dr Schouten daar poneert is wel aardig te lezen. Maar de tekening, die er bij geplaatst is, kan ik kwalijk als het Bijbelsche wereldbeeld beschouwen. In sommige teksten moge een voorstelling gegeven worden, welke naar die tekening toeneigt, er zijn toch bij aandachtige lezing der H. Schrift ook wel andere plaatsen te vinden, b.v. Jes. 40:22a: „Hij is het die daar zit boven den kloop der aarde“.

Of vooral Job 26:7b: „Hij hangt de aarde aan een niet“.

Gaarne zag ik over die beide plaatsen door u een weinig licht ontstoken in verband met het Bijbelsche wereldbeeld. Hoe hebben we ons die uitspraken te denken? Begrepen de tijdgenooten van Job en Jes. niets van den inhoud dier woorden? Ja, sterker nog, wisten Job en Jes. zelfs niet, bij het uitspreken of neerschrijven dier woorden, wat zulks inhield?

Tot mijn spijt, heb ik het nummer van „De Reformatie“ van 8 Oct. op dit oogenblik niet onder mijn bereik, en kan ik niet met wat daar over het z.g.n. Bijbelsche wereldbeeld geschreven werd, derhalve geen rekening houden.

S. vergeve het me daarom, zoo ik onverhoopt iets zeggen mocht wat hij daar reeds las.

In de eerste plaats wilde ik dit zeggen, dat men niet dat schermen met „het Bijbelsche Wereldbeeld“, naar het me voorkomt voorzigtiger moet wezen dan velen het tegenwoordig zijn.

Dat woord „wereldbeeld“ gaapt zoo wijd.

Het bedoelt niets minder dan een belijnde — een beeld kan, dunkt me, toch kwalijk onbelijnd zijn — dan een belijnde en afgeronde voorstelling van dat enorme en onmetelijke, dat we gewoon zijn het „heelal“ te noemen. Een voorstelling — niet maar van dit of dat deel van het heelal, maar van het geheel, in al zijn onderscheidene deelen afzonderlijk en in de onderlinge verhouding dier deelen, die maakt, dat ze één geheel zijn.

V.

F.

Ik denk, dat de man nog geboren moet worden, die uit gegevens in de H. Schrift, zulk een compleet wereldbeeld weet op te bouwen.

Zeker, we vinden in de Schrift verschillende voorstellingen, een voorstelling van dit en een voorstelling van dat, die iets hebben van trekken van een wereldbeeld.

Maar een wereldbeeld?

En dan nog iets.

En dat zwaarder weegt.

Ook al was het mogelijk uit de verspreide kosmische voorstellingen, die we bij verschillende personen in de H. Schrift aantreffen, aangevuld door andere congruente voorstellingen bij tijdgenooten, onder Israël of desnoods onder heidensche volken, een soort van antiek-Oostersch of oud-Israëlitisch wereldbeeld saam te stellen — dan nog zouden we niet het minste recht hebben, dat het „Bijbelsche Wereldbeeld“ te noemen.

De Bijbel is het Woord van onzen God.

Bijbelsch is alleen wat behoort tot den inhoud van het Woord Gods, wat deel is van de openbaring Gods.

Al wat in den Bijbel voorkomt, is daarom nog niet Bijbelsch.

Niemand zal b.v. woorden van goddeloozen of van den duivel zelf, of zelfs de schijnvrome redenen van Job's vrienden Bijbelsch noemen, omdat ze in den Bijbel voorkomen.

Bijbelsch is alleen wat de Bijbel, als het Woord Gods, ons leert en dus normatief stelt.

Men zou alleen van een Bijbelsch wereldbeeld kunnen spreken, als de Bijbel ons een bepaalde voorstelling van het heelal gaf, en ons die als de eenig-juiste en -ware voorhield.

En dat doet, voorzover ik weet, de Heilige Schrift niet.

Ze doet nooit een poging om ons een beeld van de wereld te teekenen, waarvan we zouden kunnen zeggen: dat is nu het Bijbelsche wereldbeeld.

Ze spreekt wel van dingen, die voor ons op het gebied der kosmologie (der wereldkennis) liggen; maar ze spreekt daarvan steeds of in de taal van het gewone menschenleven, of in die der dichterlijke voorstelling, nooit in die van den geoloog (aardkundige) of den astronoom (sterrekundige).

Deze dingen meende ik, al dwong het schrijven van S. me daartoe niet rechtstreeks, even te moeten zeggen, omdat ze ons helpen kunnen, bij al dat groote gebaar over het z.g.n. Bijbelsche wereldbeeld, de nuchterheid te bewaren.

En nu kom ik dan tot de vragen van S. over Jes. 40:22a en Job 26:7b.

In Jes. 40:22a lezen we van den Heere: „Hij is het, die daar zit boven den kloop der aarde“.

Hij meent daarin, in strijd met het „antieke wereldbeeld“, dat men den Bijbel wel poogt op te dringen de voorstelling van de aarde te vinden als van een bol.

De Statenvertaling geeft daartoe inderdaad aanleiding.

„k Hoop echter, dat het m'n vrager geen al te groote teleurstelling zal zijn, dat ik hem deze illusie ontnemen moet.“

Het woord, dat de grondtekst hier heeft, doet n.l. — al durf ik niet zeggen, dat het de vertaling door „kloop“ of „bol“ beslist uitsluit — in elk geval in de eerste plaats, aan een gebogen, tot zichzelf terugkerende lijn of cirkel denken.

Prof. Ridderbos vertaalt het, in zijn „Korte Verklaring“ van Jesaja, dan ook door „het rond der aarde“; en onze St. Overzetting zelf gaf het in Spr. 8:27 weer door „cirkel“ en in Job 22:14 door „omweging“ (kringloop).

Iets anders is het met het woord van Job in hfdst. 26:7b: „Hij hangt de aarde aan een niet“.

Inderdaad een merkwaardige uitspraak.

Want hoe men het ook wende of keere, ze bewijst, dat Job zich de aarde daarbij dacht als vrijzwevend in de onmetelijke ruimte.

Wie zich de aarde in het z.g.n. „Bijbelsche wereldbeeld“ denkt als rustende op eigenlijk gezegde pilaren en fundamenteën, mag er zijn kracht op beproeven, deze voorstelling van Job er een plaats in te geven.

Misschien zal hij vooraf reeds in de moeite komen met de kwestie of, naar het „Bijbelsche wereldbeeld“, de aarde „hangt“ gelijk Job zegt, of ergens op rust, gelijk we lezen in Ps. 24:2 en Ps. 104:5.

Wat mij betreft, ik denk, dat onze oude kantteekenaars het bij het rechte eind hadden, toen ze aantekenden, dat Job en de Psalmdichter beide ons te verstaan willen geven, dat het God-almachtig is, die door Zijn mogendheid onze aarde haar bestand geeft.

V.

F.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Het parlementaire stelsel.

I.

Het parlementaire stelsel mag zich in ons land, al evenmin als elders, in bijzonderen bloei verheugen.

Zeer zeker hebben zij gelijk, die van een ernstige

ziekte spreken, misschien zelfs zij, die meenen, dat de kwaal ongeneeslijk is.

Niet enkel in de twee of drie laatste jaren maar in de laatste twintig jaren was het niets anders dan gesukkel en getob.

In 1905 kregen we het zwakke ministerie „de Meester“, dat geen meerderheid in de Kamer had en dus onmogelijk een krachtige regering kon voeren.

In 1913 bleek een talrijke fractie in de Tweede Kamer wel bereid om met anderen in bond, af te breken, maar minder bereid om aan den opbouw deel te nemen en de regeeringsverantwoordelijkheid te aanvaarden.

Het gevolg hiervan was een extra-parlementair kabinet, dat op het kompas van het volkswil zeilde, doch met de volksvertegenwoordiging in zeer bescheiden mate rekening hield.

De laatste twee mislukkingen liggen eveneens nog helder in het geheugen.

Zoowel inzake de vlootwet als bij het gezantschap was er een meerderheid te vinden voor het negatieve, terwijl van te voren vaststond, dat men in het positieve elkaar niet zou kunnen vinden.

In beide gevallen werd de werking van het parlementaire stelsel dan ook moedwillig stopgezet. Men schoof alle politieke verantwoordelijkheid van zich af, om iets te verhinderen, zonder te kunnen bouwen.

Zóó heeft men handelings-bevoegdheid en verantwoordelijkheid gescheiden en overal waar deze scheiding komt wordt het leven ontwricht.

De gevolgen dier ontwrichting treden dan ook duidelijk aan den dag.

Het begrotingsdebat, dat onder Dr. Kuiper's leiding in zekere mate zelfs spanning in het land bracht heeft thans in de vergaderzaal der Kamer zelfs geen belangstelling kunnen wekken.

De besprekingen slepen zich voort als de dagen in December mat en grauw en mistig; de groote dagbladen geven ellenlange verslagen zonder samenhang of lijn en de journalisten, die een overzicht moesten schrijven, pijnigen zich tevergeefs, om het leesbaar te maken.

Van beginselen wordt nauwelijks gerept en angstvallig wacht men zich voor het spreken over de politieke toekomst. Geen wonder trouwens, want men behoeft niet ver in het verleden terug te gaan om een verloochende verantwoordelijkheid te vinden en zonder aanvaarding dier verantwoordelijkheid is de toekomst zonder perspectief.

Ondertusschen voltrekt zich, geleidelijk, maar zeker, een wijziging in de politieke machtsverhoudingen.

Sinds 1868 is, in de verhouding tusschen Kroon en Staten-Generaal, het overwicht praktisch geweest bij de Kamers.

Wel heeft dit, vooral tijdens de aftakeling der liberale partij, geleid tot zwakke, ja, machteloze ministeries, doch steeds heeft het ministerie nauwelijks getuigd naar wat in de Kamers gezegd werd.

Toen is, vooral in het begin van deze eeuw, de taak van den welgever uitgebreid. Telkens maakte het gecompliceerde stelsel der maatschappij nieuwe regelingen noodig, regelingen, die moeilijk in den stroeven vorm der wet gegeven konden worden en daarom aan de Kroon werden overgelaten.

Steeds meer geeft in de laatste jaren de wet het hoofdbeginsel aan, dat dan door de administratie nader in Koninklijke Besluiten werd uitgewerkt.

Zelfs werd in enkele gevallen aan lagere amb-

tenaren het geven van nadere regelen toevertrouwd.

Zoo werden door de wijzigingen in de techniek der wetgeving de Kamers meer teruggedrongen naar hun natuurlijke taak: de controle op de hoofdbeginselen van het regeerbeleid.

Nu blijkt juist in dit stadium, dat de Kamer zelf geen hoofdbeginselen van regeerbeleid heeft.

Nu zien we het jammerlijk verschijnsel, dat er geen eensgezinde meerderheid, voor welk beginsel dan ook, is te vinden.

Integendeel, nu komt men met moties, ongetwijfeld geïnspireerd door blijde jeugdherinneringen aan menig schoon Sint Nicolaas-feest, maar daarom niet minder onuitvoerbaar en nutteloos.

En onder de zegeningen der evenredige vertegenwoordiging met het hoog geprezen algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht, dat het Volk den invloed zou geven, dien het toekomst, hebben we een Regeering, die deze moties rustig „deponeert“ zooda het heet en ze behandelt zooda menig verlanglijstje behandeld wordt.

Dit is de ironie der historie en ook ironie schuilt er in het feit, dat niemand hier een goede remedie weet. Met een juiste teekening van het proces zijn we niet geroed.

E. VISSER.

LITERATUUR EN KUNST.

Marie Diers. In den tuin der eenzaamheid.

In den laatste tijd is in den roman aan de orde van den dag de vraag naar de levenshouding van het jonge meisje, met alles, wat om die vraag zich samentrekt.

Nieuw is die stof zeker niet. Zelfs is ze niet een gegeven van de nieuwere romanliteratuur alleen. Lang voor de tachtigers-herleving aan den roman nieuwen opbloei schonk, was reeds deze quaestie een onderwerp, waaraan zich de romanschrijvers wijdde. Maar mede ten gevolge van alles wat voorafging, van de positie dus, waarin de roman dit vraagstuk heeft gebracht, is in onzen tijd dat wat er mee samenhangt op den voorgrond gekomen: gezinsverhouding, opvoedingssysteem, maatschappelijke gesteldheid, intellectuele ontwikkeling en zooveel meer, dat met de levensopvatting en levenshouding van het meisje ten nauwste verband houdt.

Ik behoeft slechts de titels te noemen van boeken als „De opstandigen“ of „De eene richting“, om dat te bewijzen.

In het bijzonder echter gaat de belangstelling in dezen uit naar de overweging, hoe het moderne meisje met de inzichten en eischen, die dat begrip „modern“ insluit, staat tegenover de gezins-taak, die haar wacht en de plichten, die het sluiten van een huwelijk voor haar meebrengen zal. Ina Boudier-Bakker heeft als een der eersten onder onze romanschrijvers deze zeer belangrijke zaak aan de orde gesteld, toen zij haar gerucht makende brochure: „De moderne vrouw en haar tekort“ schreef en sindsdien zijn velen in haar voetspoor getreden. Dat is eigenlijk de constellatie van de stof in den nieuwsten vorm van romanbehandeling; wat betekent voor het moderne meisje het moederschap. Zoo is het in onze eigen letterkunde, zoo staat de zaak ook in de buitenlandse romanproductie.

En dan verwondert het ons niet, dat we deze materie ook behandeld vinden door Marie Diers, de Deutsche romanière, die bij voorkeur schrijft over de verhoudingen, welke liggen op het terrein van huwelijks- en gezinsleven.

oudheidkundige Jacobus van Oudenhoven — auteur eener Beschrijving van Heusden — die na het voltooien zijner academische studie geruimen tijd bij hem inwoonde. Bij dit alles verbaast het ons niet, dat hij er niet tegen opzag, om, toen zijn broeder in Augustus 1622 het rectoraat der Latijnsche school nederlegde, tot het einde van het jaar diens plaats te vervullen.

Het spreekt vanzelf, dat hij ook de zuiver theologische vakken bijhield. Hij exegetiseerde het boek Job, las een groot aantal werken van kerkvaders, en hield zich ook onledig met de kerkelijke historie. Hoe grondig hij alles deed, moge nog uit het volgende blijken. Te Dordrecht leefde in die dagen Joan van Beverwijk, een der meest beroemde Nederlandsche medici. Deze hield zich bezig met het zoeken van een antwoord op de vraag of men zijn leven kon verkorten of verlengen. Hij had zich daartoe tot een tiental geleerden, van Gereformeerde, Roomsche en Remonstrantsche geloofsvertrouing gewend, en zond op een goeden dag in Maart 1634 al de ontvangen antwoorden aan Voetius, met verzoek na ook diens oordeel te mogen vernemen. De predikant van Heusden zette zich onverwijld aan zijn schrijftafel en begon een brief, die feitelijk tot een boek uitdijde; in den kwartijn, waarin Van Beverwijk later alle adviezen liet afdrukken, besloeg hij ongeveer 135 bladzijden! De conclusie, waartoe hij kwam, was, dat de vraag tweeledig kon worden beantwoord. Van Gods zijde stond 's menschen levensduur onherroepelijk vast, maar van den menschelijken kant beschouwd, moest men rekenen met bijoorzaken, waardoor het leven zeer zeker of verkort

Een van haar laatste romans is van het bovenomschreven thema de bewerking en ook dit boek, als schier al de vorige, verscheen in vertaling. In het Nederlandsch luidt de titel „De tuin der eenzaamheid“. Naar de methode van Marie Diers wordt ook hier weer het gegeven behandeld in de beschrijving van een familiegeschiedenis, die over vele jaren loopt en de ontwikkeling der gebeurtenissen en verhoudingen tot de verste consequenties volgt.

Hoofdfiguur is een Andrea Lüdegast, de vrouw van een rijken fabrikant in het stadje Heilau. Als jong meisje is ze altijd ontzien en verwend, zeer precies opgevoed en zoo is ze ten huwelijk gekomen. Voor haar kinderen kan ze niet zorgen; een kinderjuffrouw is met de taak der opvoeding belast. Maar deze maakt ze het werk vrijwel onmogelijk, door zich, van tijd tot tijd, als ze er zoo eens neiging toe gevoelt, plotseling met de kinderen te bemoeien, met ze te spelen, ze hun zin te geven in dingen, die de juffrouw verboden heeft, enz. Bij zulke gelegenheden ontdekt ze allerlei tekortkomingen in de toewijding der opvoedster, die dan ontslagen en door een andere vervangen wordt. En als dan de nieuwe juffrouw er is, laat ze die de geheele leiding weer over, om zich te wijden aan het schrijven van romans, kunststreken, ingebeeld ziekten e.d. ontspanningen. Zelfs houdt ze, als de geleerde, ontwikkelde vrouw, lezingen in haar salons voor de elite van 't stadje over de verhouding van de moeder tot haar kinderen.

Deze onevenwichtigheid en schadelijke vergroeiing van gezinsverhoudingen (de man is een onbeduidende meeloper, die z'n vrouw bewondert, alles wat ze doet mooi en lief vindt en trouwens geen enkele opmerking durft maken) blijven natuurlijk niet zonder invloed op de kinderen. Die groeien geheel zelfstandig op, aan en door niemand gebonden. Een enkele maal komt het dochterje nog wel eens met een vraag bij moeder, maar dan wordt het kind weggestuurd zonder antwoord. Het komen echter wordt uitgelegd als bewijs van de gehechtheid van het kind aan de moeder. Als deze op een gegeven oogenblik merkt, dat de oudste zoon zelf zijn weg gaat en meer op z'n vader trekt, bindt ze den tweeden zoon aan zich door hem met allerlei liefdesbetuigingen te overladen, hem in alles zijn zin te geven, hem mee te nemen op haar reizen naar de Riviera en steeds overladig van geld te voorzien. 't Gevolg is natuurlijk, dat deze jongen, die bovendien een zwakkeling is, opgroeit tot een nietsnut en leeglooper.

Dan komt de catastrofe. De vader sterft plotseling en als het testament wordt geopend, blijkt, dat hij den oudsten zoon, Conrad, toezien en erfgenaam van heel zijn vermogen heeft gemaakt. Gerd moet onder zijn toezicht de fabriek beheeren en als dat niet gaat, alles uit de hand verkoopen. Gerd heeft zich intusschen in een avontuur gestoken (met medeweten van zijn moeder) en als hij z'n toekomst van deze schikkingen hoort, berooft hij zich van het leven. Dat is het eind van Andrea's opvoeding en van haar opvoedkundige stelsels.

Spoedig wordt de fabriek verkocht en zij trekt met den oudsten zoon en de dochter, die geheel naar elkaar zijn toegelopen en in alles elkaar steunen, naar de stad. Dan pas gaan haar de oogen open voor haar levensfouten, voor haar schuld aan den verkeerden gang van zaken. Dan pas gevoelt ze hoe ze altijd alleen aan zichzelf heeft gedacht en daardoor „in den tuin der eenzaamheid“ is

1) Uitg. A. G. Schoonderbeek, Laren.

of verlengd kon worden, en rustte op ieder de plicht om de middelen te gebruiken om zijn lichaam en leven te onderhouden. Vader Cais heeft deze uitspraak als volgt in dichtmaat weergegeven:

„Het eynde van den mensch is aan den mensch verholen. De middelen evenwel zijn yder een bevalen; Ghy, doet wat u betaamt in siekte en ongeval. En weet dan voort getroost, hoe Godt het schikken zal.“

Ik heb reeds gewag gemaakt van de verschillende kleinere en grootere pennevruchten van Voetius, die gedurende zijn Heusdensche tijd in druk verschenen. Op een daarvan wil ik hier nog terugkomen: ik bedoel de Proeve van de cracht der godtsalicheyt, die in Augustus 1627 gereed kwam en in het begin van het volgende jaar te Amsterdam het licht zag. Het was gericht tegen een geschrift van den geleerden Franschman Daniël Tilenus. Deze was als hoogleeraar te Sedan een verklaard tegenstander van Arminius geweest; zelfs had hij in 1612 een boekje tegen dezen geschreven, dat ook in ons land veel gelezen was. De Heidelbergse hoogleeraren Pareus en Scultetus hadden den schrijver daarom een tweeden Augustinus genoemd, die den nieuwen Pelagius had weerstaan! Doch Tilenus was van gevoelen veranderd, wat ten gevolge had gehad, dat hij als hoogleeraar was afgezet. Toen nu de Fransche kerken, die niet op de Dordtsche Synode verlegenwoordigd geweest waren, op hunne Synode te Alais in 1620 de Canones van Dordt hadden aangevaard, achtte Tilenus zich geroepen daarheen te protesteeren, eerst in een Adversitissement ofte Waerschouwing, die on-

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Gisbertus Voetius

X. In de studeerkamer. Afscheid van Heusden

Bij al den arbeid in en buiten zijne gemeente, vond Voetius toch nog tijd om zich aan studie en wetenschappelijk werk te wijden. Wij zagen reeds hoe hij gedurende de laatste jaren van zijn dienst te Heusden zich bezig hield met de samenstelling van zijn uitvoerig en doorwrocht boek tegen Jansenius, maar ook in den daaraan voorafgaanden tijd had hij de studie niet verzuimd. Zoodra hij er tijd voor kon vinden, had hij de beoefening van het Arabisch, waarmede hij in de pastorie van Vlijmen reeds ernst had gemaakt, weer opgevat. Sinds 1619 werd die taal te Leiden onderwezen door den vermaarden Thomas Erpenius, en Voetius maakte niet alleen van zijn bekendheid met Heusdensche studenten gebruik om zich in de vacantie door hen te doen inlichten over wat zij van de lessen van hun leermeester hadden opgestoken, maar hij toog ook zelf naar Leiden om Erpenius te raadplegen. Helaas zou deze geleerde na enkele jaren, in 1624, op slechts veertigjarige leeftijd aan de academie ontfallen.

Zelf gaf hij onderricht zooda in de klassieke als in de Oostersche talen, in filosofie, wiskunde en muziek, en natuurlijk ook in theologische vakken aan zijn broer Dirk, aan zijn collega Seroyen, aan den predikant bij de Engelsche troepen, die deel uitmaakten van het garnizoen der vesting, Samuel Batcheler, en aan den lateren predikant-

gekon
en ge

Men
hande
beteek
schap
Diers
belich
mishu
seeren
tot he
opvoer
moet
hij ter
toege
in h
is.
te do
grijpe
Intr
bedoe
voert
alleen
werkin
heel v
de do
ze on
voor
der va
die de
willen
den m
Op
der m
een r
oploss
houd
nomen

In
Van E
S
D

De
heeft
Hij
„Roma
werk
Wolfe
Wils
zeggar
evenm
en op
den h
callig
wegen
instiga
Ik z
alsof
andere
het oo
die ha
zoo o
sor G
derwij
moeter
in her
zien. I
nog d

midde
lezers
vlugsch
werd c
Syno
stelt
Tilenus
de Dor
„een E
licke s
wanho
Judas“
Groe
gevoel
vriende
tijd no
te wee
het bo
afdeeli
opmerk
aan, d
praktijk
meerde
meest
nus st
niet te
ongeve
geschri
gesche
te Utre
tiende
Theodo
voorred
dertien